

Markering af bestemthed i litauiske studerendes indlærerdansk

Birutė Spraunienė & Emil Jonas Slott

Abstract

The paper presents a study of how L1 Lithuanian university students acquire the category of definiteness in their L2 Danish. The purpose of the study is to establish the sequence of acquiring the system of definiteness marking in L2 Danish. The research has showed that the informants' acquisition of the types of Danish nominals with (lexical as well as grammatical) (in)definiteness markers depends upon two main factors: the morphosyntactic complexity of the nominals and transfer from the informants' native language, which lacks articles. The latter manifests itself in the overall tendency to overuse bare nouns. The results of the study essentially confirm the findings of previous research of L2 Swedish (Andersson 1994, Nyqvist 2013), albeit with slight deviations.

Nøgleord

andet- og fremmedsprogsindlæring, L2 dansk, grammatikafvigelser, bestemthed

1. Indledning

Denne artikel omhandler indlæring af bestemthedskategori i dansk, som er særligt vanskelig for litauere, der ikke har denne kategori i deres modersmål¹. Os bekendt foreligger der ingen forskning af tilegnelse af bestemthed i voksnes L2 dansk. Til gengæld er der lavet en række undersøgelser af bestemthed og artikelbrug i L2 svensk, både som andet- og fremmedsprog (se afsnit 2), som har dannet baggrund for vores studie. Vi stiller følgende forskningsspørgsmål:

1 Personlig kommunikation med lærere og indlærere.

1. Hvordan tilegner litauiske danskstuderende sig bestemthedsmarkering i dansk?
2. Hvilken udvikling i brug af bestemthedsmarkører sker der i takt med at informanternes L2-niveau stiger?

Vi begrænser os ikke til de grammatiske markører af bestemthed (artikler), men inddrager også de leksikalske markører såsom possessive pronomener (*hans, sin*), demonstrative pronomener (*denne, den*), universelle pronomener (*al, hver*), ubestemte pronomener (*nogen*) o.l. Formålet med undersøgelsen er at etablere en indlæringsgang af bestemthedsystemet i dansk, dvs. at afdække i hvilke tilfælde målsproglignende brug af bestemthedsmarkører indlæres tidligst, hvilke tilfælde indlæres senere, og hvad der især udfordrer de litauiske danskstuderende.

Vores data stammer fra 12 informanter der studerer dansk på Vilnius universitet, fra 1. til 4. studieår. Det består af 24 mundtlige fortællinger baseret på to billedbøger (ca. 4 timers lydoptagelse i alt). Fortællingerne transskriberedes, og en manuel søgning af nominaler med substantivisk kerne blev udført. I alt blev 1797 eksempler excerperet og analyseret for bestemthedsmarkering (se afsnit 3.1.).

Metodisk bygger vores undersøgelse på performansanalyse, som indebærer at man sætter lige så stor fokus på det som er korrekt, som på det som er afvigende fra målsproget, i L2 indlærerens sprogproduktion (Ellis & Barkhuizen 2006: 73, jf. Nyqvist 2013: 20). I lighed med Axelsson (1994) og Nyqvist (2013) udførte vi analysen af nominaler i forhold til obligatoriske kontekster, dvs. vi ser hvilken nominalform der er obligatorisk efter målsprogsnormen (se afsnit 4). I lighed med Nyqvist (2013: 62) antager vi at en høj korrekthedsprocent indikerer tidlig indlæring.

2. Tilegnelse af bestemthed i andet- og fremmedsprogindlæringsammenhæng

Tilegnelsen af bestemtheds kategorien hos L2 danskindlærere er et emne som har savnet fokus i litteraturen. Der er dog foretaget et antal undersøgelser som tilsigter at afdække tilegnelsesprocessen for bestemthed i L2 svensk, hvori markeringen af bestemthed ligger meget tæt op ad den i dansk. I dette afsnit gennemgår vi et udvalg af den forskning der er mest relevant for vores projekt.

Anette Eriksson & Elsie Wijk-Andersson (1988) undersøgte artikelbrug i skriftlig produktion af 10 polske og 10 tyske gæstestuderendes indlærere-

svensk i forhold til en kontrolgruppe af 10 svenske gymnasieelever. Deres undersøgelse har vist at andelen af fejl er betydelig højere i polske end i tyske informanternes materiale når det gælder de såkaldte *speciesfel* dvs. de tilfælde hvor informanten bruger et ubestemt nominal der hvor konteksten kræver et bestemt nominal, eller omvendt (ibid.: 8). Forfatterne påpeger at polakkerne overanvender nøgne substantiver: 61,5 % af alle *speciesfel* består af bortfald af enten ubestemt artikel eller enklitisk bestemt artikel (ibid.: 11). Polakkerne anvender ofte pronomener hvor man i svensk kan eller bør anvende bestemte eller ubestemte artikler. Sammenligning med kontrolgruppen har vist at de polske informanter anvender pronominer og genitiver som bestemmere langt hyppigere end de svenske informanter. Eriksson & Wijk-Anderssons studie tyder på at indlæring af bestemthed i målsproget afhænger af om der findes en grammatikaliseret bestemtheds-kategori i indlæreres modersmål.

Monica Axelssons (1994) doktorafhandling er baseret på uformelle interviews med 60 informanter med hhv. polsk, spansk og finsk som modersmål. Informanterne er inddelt i grupper efter deres L1 og derefter i to grupper efter deres L2's færdighedsniveau (fortsætter- og avanceret niveau). Hendes undersøgelse har vist at der findes tre niveauer i nominalens udvikling som ikke afhænger af indlærernes modersmål (se tabel 1).

Tabel 1. Nominalets udviklingsniveauer (jf. Axelsson 1994: 99-101)

Nominalets udviklingsniveauer	Nominaltype	Eksempler
Niveau 1 98.5 – 92.2 % ²	proprier	<i>Rom, Nederländerna</i>
	ubestemte nominaler med adjektiviske eller pronominale adled	<i>tre flickor, många timar, inget problem</i>
	nøgne substantiver	<i>flicka, flickor</i>
	bestemte nominaler med pronominale adled	<i>min syster, varje dag</i>
Niveau 2 69.2 – 60.6 %	nominaler med sammenfattere/påpegende pronominer/bestemte adjektiver og enklitiske artikler	<i>hela boken, den här dagen, svenska ambassaden</i>
	bestemt form med enklitisk artikel	<i>boken, rosorna</i>
	ubestemt form ental	<i>en bok, ett hus</i>
Niveau 3 33.5 – 21.7 %	ubestemt form ental med adjektivisk attribut	<i>en röd bok</i>
	bestemt form med adjektivisk attribut	<i>den röda boken</i>

2 Tallene angiver korrekthedsprocenter for de nominaltyper der tilhører det pågældende udviklingsniveau.

Axelssons studie har vist at nærmest alle indlærere opnår niveau 1, og niveau 2 opnås af mere avancerede indlærere, mens niveau 3 viser sig at blive opnået af ganske få indlærere (lav hyppighed i anvendelse og lav korrekthed).

Axelsson påpeger dog at der er nogle forskelle som kan skyldes transfer fra modersmålet: De spanske informanter, som har ubestemt artikel i deres L1, anvender nominaler med ubestemt artikel oftere og mere korrekt end de andre informantgrupper. De finske informanter demonstrerer mere frekvent og korrekt brug af nominaler med enklitisk bestemt artikel, sikkert fordi den minder dem om modersmålets fleksiver. De polske informanter har en tendens til forenkling ved at udelade bestemthedsmarkører (jf. Eriksson & Wijk-Anderssons (1988) resultat for skriftsproget).

Eeva Liisa Nyqvist (2013) har undersøgt brug af bestemthed i finske folkeskoleelevers indlærersvensk og har anvendt både skriftligt og mundligt materiale. Hun viser at eleverne har sværest ved indirekte anaforer (*en cykel ... forhjulet*) og tilfælde af dobbelt bestemthed. Nyqvists informanter lærer svensk i Finland, dvs. som fremmedsprog. Hun har lavet en longitudinal undersøgelse hvor hun har fulgt samme informanter i tre år (7., 8. og 9. klasse).

Nyqvists resultater stemmer overens med nominalets indlæringsgang etableret af Axelsson (1994): Nominaler uden artikler indlæres først, bestemt form ental er lettere at indlære end ubestemt form ental og nominaler med adjektiviske attributter og foranstillede artikler er sværest, især dobbeltbestemte nominaler.

Nyqvist har behandlet sine data statistisk for at finde ud af om de forskelle hun finder, er statistisk signifikante. Analysen har påvist at nøgne former er signifikant lettere at indlære end de øvrige former, og at possessive nominaler er signifikant lettere at indlære end alle de andre former med lavere korrekthedsprocent. Bestemt form ental er signifikant lettere end ubestemt form ental og bestemt form flertal.

Nyqvist påpeger at hendes resultater ikke stemmer overens med Procesbarhedsteoriens forudsigelser (for en præsentation af teorien se fx Piemann 1998) som fremgår af tabel 2:

Tabel 2. Applicering af Procesbarhedsteoriens fem stadier på bestemhedsindlæring i svensk intersprog baseret på Nyqvist (2013: 61-62), citeret fra Kołaczek (2020: 137).

Procedur	Betydelse/-frastyt	Exempel
1. Lexikon	Substantivets nakna former, helsekvenser ³	<i>bok, hund, hus, i skolan</i>
2. Kategoriprocedur	Bestämd form singularis och pluralis, ubestämd form pluralis	<i>hunden, hundar, hundarna</i>
3. Frasprocedur	Nominalfraser som innehåller mer än ett ord d.v.s. nominalfraser med attribut, substantivets ubestämda form singularis	<i>min bok, en bok, en bra bok, den bra boken</i>
4. Satsprocedur ⁴	-	-
5. Bisatsprocedur ⁵	Direkta och indirekta anaforer (val av species innebär att information överförs över sats- och meningsgränserna)	<i>motorn, vinterdäcken</i> när det har talats om en bil flera meningar tidigare

Ifølge Nyqvist indlæres ubestemt form flertal og bestemt form ental tidligt selvom de befinder sig på det andet stadie i Procesbarhedsteoriens model. Når det gælder det tredje stadie, som indeholder komplekse nominaler med adled, viser Nyqvists resultater at nominaler med possessive attributter samt ubestemte attributter (*min bok, tre dagar, goda böcker*) beherskes godt allerede i 7. klasse (bedre end nogle nominaltyper på andet stadie) fordi de er formelt enkle (ikke indeholder artikler) og har semantiske ækvivalenter i finsk (Nyqvist 2013: 187-188).

Kołaczek (2020) har udarbejdet et longitudinelt studie af hvordan polske svenskstuderende tilegner sig bestemthed når det gælder indirekte anaforer (*en taxa ... chauffören*). Hun bemærker at de mindre erfarne indlærere har en tendens til at gøre langt mere brug af leksikalske markører (possessive pronominer) end bestemte suffikser når begge konstruktioner er mulige, hvilket er en bekræftelse af de tidligere nævnte resultater af Axelsson (1994) og Nyqvist (2013). Denne tendens lader til at aftage i takt med at indlærerens niveau stiger (Kołaczek 2020: 150).

3 Et svensk begreb for uanalyserbare helheder.

4 *Satsprocedur* (eng. *S-procedure*), som består i at indlæreren bliver i stand til at overføre informationer på tværs af syntagmer og fx tilegner sig kongruens af prædikative adjektiver (jf. Pienemann & Håkansson 1999: 398), har ikke nogen tilsvarende struktur når det gælder bestemhedsindlæring.

5 Bisatsprocedur (eng. *Subordinate clause procedure*) består i at indlæreren bliver i stand til at overføre informationer på tværs af sætningsgrænser, dvs. lærer at skelne mellem hel- og ledsætninger, tilegner sig ordstillingsregler mm. Ifølge Nyquist kan visse direkte og indirekte anaforer (jf. begrebet 'inferentiel bestemthed' hos Hansen & Heltoft 2011: 470) hvor der er flere sætningers afstand mellem korrelatet og det anaforske nominal, regnes til dette højeste stadie i modellen (Nyquist 2013: 61-62).

Agebjörn (2021) har i sin afhandling undersøgt bestemthedsindlæring i hviderussiske studerendes indlærersvensk. Hans resultater indikerer at inklusion af en adjektivmodifikation øver en negativ indflydelse på brugen af ubestemte artikler i højere grad end det gør sig gældende for bestemte suffikser, hvilket bekræfter tidligere forskning af Axelsson (1994) (Agebjörn 2021: 113). Afhandlingen konkluderer at informanterne var mere tilbøjelige til at anvende hyppigt forekommende bestemtheds morfemer korrekt, og at det i mindre grad var tilfældet med morfemer som bruges sjældnere.

3. Undersøgelsens design

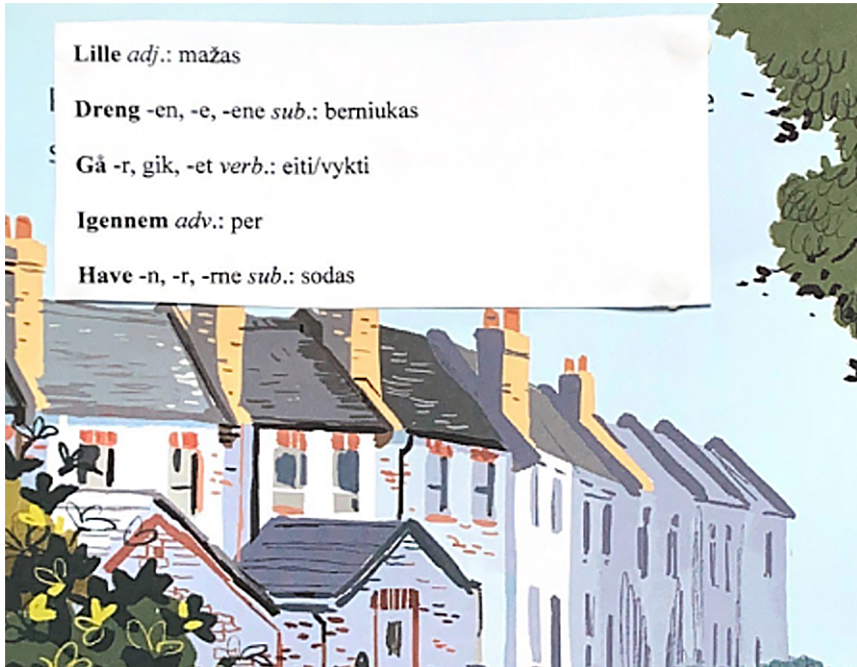
3.1. Dataindsamling

Projektet er baseret på mundtligt produceret L2⁶ dansk fra 12 informanter i alderen 19-23 år. De studerer alle dansk på BA-niveau – tre pr. årgang, 1.-4. år – på fuld tid, og studiet kræver intet forudgående kendskab til dansk sprog. Dataene består dels af interviews og dels af mundtlige fortællinger baseret på billedbøger. Interviewene med informanterne udførtes på litauisk med formålet at indsamle baggrundsdata samt information om hver informants indlæring og brug af dansk. De udgør altså en kontekst for undersøgelsens egentlige analyseobjekt: de mundtlige fortællinger af billedbøger på L2 dansk.

Fortællingerne er baseret på bøgerne *Where the Wild Things Are* af M. Sendak og *Granddad's Island* af B. Davies. Bøgerne er ikke produceret som rene billedbøger, men i stedet har vi fjernet teksten og indført gloser (kun indholdsord: substantiver, verber, adjektiver og enkelte adverbier). Vi forsynede også de danske gloser med bøjningsformerne, fx:

6 Rettere sagt er dansk det tredje eller fjerde fremmedsprog for vores informanter da alle kan engelsk og nogle derudover behersker andre sprog på forskelligt niveau (fx russisk, tysk eller fransk) inden de begynder at studere dansk.

Illustration 1. Et billede fra Granddad's Island med gloseliste

Informanterne var klar over at de deltog som informanter i et forskningsprojekt, men blev ikke fortalt at projektet havde at gøre med bestemt-
 hed specifikt. Både interviews og billedbogsfortællinger er indsamlet af
 en 4.-årsstuderende som var tilknyttet projektet i dets indledende fase⁷.
 Samtlige interviews og fortællinger blev optaget med lyd, men uden video.

3.2. Databehandling

Alle fortællinger er transskriberet, og samtlige nominaler med substanti-
 visk kerne (undtagen *proprier*) – i alt 1797 eksempler – annoteret og kate-
 goreret af to modersmålstalere. Udover nominaler med grammatiske (u)
 bestemthedsmarkører (artikler) har vi inkluderet nominaler med leksikal-
 ske (u)bestemthedsmarkører såsom pronominer (*hans, sin, denne, den, nogen,*
hver) og sammenfattere (*al, hele*) i materialet. Modersmålstalernes annota-
 tioner indikerer hvor informanternes produktion af nominaler afviger fra
 målsprogets normer, sådan at hvis begge modersmålstalere har indikeret

⁷ Projektet modtog økonomisk støtte fra Det Litauiske Forskningsråd til at finansiere Austė Vagoraitė's deltagelse som forskningsassistent jf. projektansøgning Nr. P-ST-22-218.

en afvigelse, anses det for bekræftet mens et nominal som kun er markeret af én modersmålstaler, anses for tvetydigt.

De identificerede afvigelser er efterfølgende inddelt i to overordnede kategorier, nemlig 1) **afvigelse i form**, og 2) **afvigelse i brug**. Afvigelser i form er tilfælde hvor den anvendte nominalform er passende for konteksten når det gælder (u)bestemthed, men den konkrete form er afvigende. Vi har valgt at udelade fejl i genus og numerus (fx *en stor træ*, K2C⁸, *hans armer* og *bener*, K2A) samt valg af afvigende possessivpronomen (fx *så komme han på besøg hans bedstefar*, K2C) fra kategorien afvigelse i form. Nedenfor gives eksempler på afvigelser i form:

1. Efterhængt artikel bruges i stedet for foranstillet artikel: *lille drengen* (→ **den** lille dreng), K2C.
2. Bestemt form bruges efter genitiver eller possessiver: *bedstefars loftet* (→ loft) K3C, *hans navnet* (→ navn), K2A.
3. Påpegende pronomen (foranstillet bestemt artikel) bruges i stedet for efterhængt artikel: *det ø* (→ **øen**), K2C.
4. Ubestemt artikel er redundant eller udebliver⁹: *lille dreng* (→ **en** lille dreng) *gik igennem en have til hendes bedstefars hus*, M1B.
5. Adjektivets bestemthedsflektiv mangler: *det størrest skib* (→ det største skib), K2C.

Afvigelse i brug indikerer modsat at bestemthedsmarkørerne er konstrueret korrekt, men er fejlagtigt anvendt. Et nominal blev kategoriseret som afvigelse i brug i fire tilfælde:

1. Nøgen form bruges i stedet for bestemt form: *lille dreng* (→ **den** lille dreng), K3B.
2. Bestemt form bruges i stedet for nøgen form: *i jungleøen der er meget dyrelivet* (→ dyreliv), K4A.

8 Forkortelserne henviser til informanterne: K og M står for henholdsvis kvinde og mand, tallet står for studieår, og så blev informanterne på hvert studieår tildelt et bogstav: A, B eller C.

9 Denne afvigelse kan i princippet kategoriseres som en afvigelse i brug eftersom nøgen form og ubestemt form af substantivet (*avis* vs. *en avis*) har forskellige betydninger og funktioner. Nyquist regner dog bortfald eller overanvendelse af ubestemt artikel som en afvigelse i form. Hendes argument er at denne fejl ikke medfører en ændring i ”speciesbetydelsen” eftersom både nøgne og ubestemte former angiver ubestemt betydning (Nyquist 2013: 137). Selvom vi ikke helt er enige med Nyquist, har vi valgt at følge hendes kategorisering for at kunne sammenligne vores resultater med hendes.

3. Bestemt form bruges i stedet for ubestemt form: *og en dag bedstefar sad i **stolen*** (→ **en stol**) *og i dækken og læste en avis, K3C.*
4. Ubestemt form bruges i stedet for bestemt form: *de dansede og hylede foran **en fuldmåne*** (→ **fuldmånen**) *ligesom rigtig ulv, K2B.*

4. Resultater

4.1. De overordnede resultater og nominalers indlæringsgang

Tabel 3 præsenterer analysens resultater for hver informant.

Tabel 3. Korrekte og afvigende nominaler pr. informant

Infor- mant	Kor- rekt	%	Afvi- gelse i brug	%	Afvi- gelse i form	%	Tve- tydig	%	I alt	%
K4A	105	77 %	15	11 %	13	10 %	3	2 %	136	100 %
K4B	131	90 %	6	4 %	6	4 %	3	2 %	146	100 %
M4C	152	86 %	10	6 %	7	4 %	8	5 %	177	100 %
M3A	141	96 %	3	2 %	1	1 %	2	1 %	147	100 %
K3B	80	59 %	37	27 %	16	12 %	3	2 %	136	100 %
K3C	125	88 %	11	8 %	4	3 %	2	1 %	142	100 %
K2C	126	70 %	19	11 %	29	16 %	5	3 %	179	100 %
K2A	145	81 %	13	7 %	15	8 %	6	3 %	179	100 %
K2B	123	85 %	10	7 %	9	6 %	2	1 %	144	100 %
K1C	79	64 %	29	24 %	11	9 %	4	3 %	123	100 %
K1A	108	65 %	35	21 %	18	11 %	5	3 %	166	100 %
M1B	81	66 %	26	21 %	10	8 %	5	4 %	122	100 %
	1397	78 %	214	12 %	138	8 %	48	3 %	1797	100 %

Som det fremgår af tabel 3, har hver informant produceret fra 122 til 179 nominaler, dvs., 150 i gennemsnit. Førsteårsstuderende har nogenlunde samme korrekthedsprocent, men de øvrige informanternes resultater flugter ikke med hvilket studietrin de er på. Fx har K3B præsteret dårligst, og M3A bedst selv om de begge er på tredje studieår, og K2A og K2B har scoret højere end K4A. Af den grund har vi inddelt informanterne i to grupper efter korrekthed: De informanter hvis korrekthedsprocent ligger på 70 % og lavere, kom i gruppe 2 (lavere niveau), og resten i gruppe 1 (højere niveau). Disse grupper har dannet basis for videre analyse af udviklingen i indlærernes brug af bestemthedsmarkering.

Alle nominaler blev inddelt i 9 typer efter morfosyntaktisk kompleksitet, og der blev beregnet korrekthedsprocent for hver type. Nominalerne blev inddelt i typer på baggrund af de obligatoriske kontekster ifølge målsprogsnormen (jf. Nyqvist 2013: 20). F. eks. blev (1a) - (1c) kategoriseret som **bestemt form ental** da det er den form som konteksten kræver:

- (1a) *de var begge to på **dæk*** (→ dækket), K2C
 (1b) *han styrtede **det skib*** (→ skibet), K2C
 (1c) *og han løb hen til **et vindue*** (→ vinduet), K2B

Tablet 4 viser hvordan de to informantgrupper anvender de forskellige nominaltyper.

Tablet 4. Korrekthedsprocent i forhold til nominaltyper for hver informantgruppe

Nominaltyper	Eksempel	Gruppe 2 (lavere niveau)			Gruppe 1 (højere niveau)		
		I alt	Kor- rekt	%	I alt	Kor- rekt	%
1. Nogen form sg og pl	<i>bog, bøger</i>	82	70	85,4 %	84	72	85,7 %
2. Def bestemmer + N	<i>hans/denne bog</i>	144	121	84,0 %	190	182	95,8 %
3. Indf bestemmer/attr + N	<i>mange (gode) bøger</i>	38	29	76,3 %	63	60	95,2 %
4. Bestemt form ental	<i>bogen</i>	172	122	70,9 %	331	295	89,1 %
5. Bestemt form flertal	<i>bøgerne</i>	57	39	68,4 %	56	34	60,7 %
6. Ubestemt form ental	<i>en bog</i>	82	51	62,2 %	158	141	89,2 %
7. Ubestemt form med attr	<i>en god bog</i>	53	26	49,1 %	74	70	94,6 %
8. Sammenfatter + bestemt form	<i>hele dagen, al maden</i>	17	2	11,8 %	22	11	50,0 %
9. Bestemt form med attr	<i>den lange dag</i>	33	2	6,1 %	40	38	95,0 %
		678	463		1018	903	

Inddeling i nominaltyper inspireredes af Axelsson (1994) og Nyqvist (2013). Vi fravalgte dog *proprier*, og nogle typer er strukturelt forskellige fra svensk (fx blev nominaler med påpegende pronominer henført til samme kategori som nominaler med possessive pronominer).

Ser man på gruppe 2 (indlærerne på lavere niveau), er det påfaldende at analyseresultaterne på mange punkter stemmer overens med de tidligere undersøgelser for indlærersvensk (Axelsson 1994, Nyqvist 2013): Nominaler uden de grammatiske bestemthedsmarkører (*bog, bøger, hans/denne*

bog, mange/nye bøger) indlæres først, så følger artikelformerne uden adjektiver (*bogen, bøgerne, en bog*), og nominaler med adjektiviske attributter (*en god bog, den lange dag*) indlæres sidst. Der er dog nogle forskelle. Nyqvists¹⁰ 7. klasse-elever anvender bestemt form flertal med betydeligt lavere korrekthedsgrad end bestemt form ental (hhv. 44 % og 66 %). I 9. klasse bliver forskellen sågar større: 43 % (flertal) vs. 79 % (ental) (Nyqvist 2013: 186-187). Hun konkluderer at bestemt form flertal er betydeligt sværere end bestemt form ental for finske indlærere (ibid.: 118). Dette er forventeligt fordi flertalsformen er mere kompleks med to grammatiske morfemer. I vores data ligger disse former således ifølge korrekthedsprocenten hos gruppe 2: bestemt form ental (70,9 %) og bestemt form flertal (68,4 %). Hos gruppe 1 ligner rækkefølgen dog de finske elevers: bestemt form ental (89,1 %) og bestemt form flertal (60,7 %). Bestemt form flertal er faktisk den eneste nominaltype hvor korrekthedsprocenten falder fra gruppe 2 til gruppe 1, hvilket er bemærkelsesværdigt. Antallet af belæg er dog for lille til at sige noget om litauernes indlæring af den pågældende nominaltype.

En anden forskel er at nominaler med sammenfattere (*hele natten*) anvendes med meget højere korrekthedsprocent hos Axelssons informanter end hos begge vores grupper (se tabel 1). Dette er den næstsværeste (gruppe 2) eller den sværeste (gruppe 1) nominaltype i vores materiale. Specielt volder ordet *hel* problemer da det kan bruges som et adjektiv (*en hel nat*), men den svage form *hele* anvendes som en sammenfatter efterfulgt af et substantiv med enklitisk artikel (*hele natten*). Informanterne på lavere niveau bruger forbindelser uden grammatiske morfemer (*hel dag*) mens alle informanterne udelader enklitisk artikel (*hele dag, alle ting* i stedet for *alle tingene* eller *alle de ting som ...*). De avancerede studerende bøjer nogle gange *hel* som et adjektiv: *den hele nat*. Vi er enige med Nyqvist som antager at den høje korrekthedsprocent for denne nominaltype hos Axelsson kan skyldes at Axelssons informanter, som bor i Sverige, har fået mere sprogligt input end fremmedsprogs elever og kan have indlært disse nominaler som uanalyserbare helheder (sv. *helsekvenser*) (Nyqvist 2013: 148-149).

Sammenlignes vores gruppe 1's præstation med Axelssons og Nyqvists resultater, er det påfaldende at de nøgne substantiver, som beholder et højt korrekthedsniveau (85,7 %), end ikke er den nemmeste nominaltype: De er overgået af 6 andre nominaltyper. Muligvis er en del af de korrekte anvendelser af nøgne substantiver hos gruppe 2 pseudokorrekte da

10 Axelsson henførte bestemt form ental og bestemt form flertal til samme kategori.

indlærere på begynderniveau ofte bruger dem som en slags default-form (jf. Pienemann & Håkansson 1999: 392, 398; Nyqvist 2013: 122). Indlærerne på højere niveau (gruppe 1) begynder at applicere de regler om artikelbrug som de kender, og det giver afvigelser da nøgen form ental er en slags restkategori og bruges i mange forskellige kontekster: med utællelige substantiver (*han savnede et sted hvor der var **kærlighed**, K3C*), visse prædikative nominaler (*men Max blev træt af at være **konge**, K3C*), tryktabsforbindelser (*gå i **seng**, lave **ballade***) og faste udtryk (*bedstefar har en stor erfar erfar som **sømand**, K4A*). Nogle gange bortfalder den ubestemte artikel ved tællelige substantiver (*det er **brev** fra hans bedstefar, K4A*) trods hovedreglen. Nøgen form af slægtskabsbetegnelser kan endda anvendes for at henvise til identificerbare referenter (*drengen spurgte **bedstefar** ville han ikke være ensom, K2B*). Nøgen form ental har altså ingen entydig semantik og kan derfor give besvær.

Den sidste større forskel fra tidligere studier i gruppe 1's data er den høje korrekthed for nominaler med adjektiviske attributter, både ubestemte (94,6 %) og bestemte (95 %). Disse nominaltyper ses både som lavfrekvente og vanskelige at indlære (Axelsson 1994: 99). Det lille antal belæg og manglen af statistiske beregninger tillader næppe entydige konklusioner. Alligevel synes vi at korrekt brug af de pågældende nominaltyper kan bero på at vores informanter er filologistuderende som har fået mange timers systematisk undervisning i dansk med langt større fokus på sproglig korrekthed end indlærere der begår sig i et målsprogligt miljø og som prioriterer at tilfredsstille deres kommunikative behov.

Opsummerende antyder resultaterne følgende indlæringsgang/sværehedshierarki (Nyqvist (2013: 62) bruger disse begreber synonymt) for indlæring af bestemthedsmarkering af de to informantgrupper:

Tabel 5. Indlæringsgang/sværehedshierarki for indlæring af bestemthedsmarkering

Indlæringsstadiet	Gruppe 2 (lavere niveau)	Gruppe 1 (højere niveau)
1. stadiet	<i>bog, bøger (85,4 %)</i> <i>hans/denne bog (84 %)</i> <i>mange (gode) bøger (76,3 %)</i>	<i>hans/denne bog (95,8 %)</i> <i>mange (gode) bøger (95,2 %)</i> <i>den lange dag (95 %)</i> <i>en lang dag (94,6 %)</i>
2. stadiet	<i>bogen (70,9 %)</i> <i>bøgerne (68,4 %)</i> <i>en bog (62,2 %)</i>	<i>en bog (89,2 %)</i> <i>bogen (89,1 %)</i> <i>bog, bøger (85,7 %)</i>
3. stadiet	<i>en lang dag (49,1 %)</i> <i>hele dagen (11,8 %)</i> <i>den lange dag (6,1 %)</i>	<i>bøgerne (60,7 %)</i> <i>hele dagen (50 %)</i>

Som det fremgår af tabel 5 tilegner litauiske indlærere sig først nominaler uden grammatiske bestemthedsmarkører. Dog forbliver nøgne substantiver lige så vanskelige som bestemt og ubestemt form ental for indlærerne på højere niveau. Nominaler med artikler og adjektivattributter er sværest (3. stadié) at indlære for informanterne på lavere niveau, men de topper (1. stadié) sværhedshierarkiet hos informanterne på højere niveau. Vores data bekræfter at bestemt form ental indlæres tidligere end ubestemt form ental; dog volder ubestemt form ental mindre besvær for informanterne på højere niveau og beherskes lige så godt som bestemt form ental. Nominaler med sammenfattere er den sværeste nominaltype for litauerne.

4.2. Analyse af afvigelser

Analysen har vist at de litauiske informanter på lavere niveau producerer langt flere afvigelser i brug end afvigelser i form, jf. tabel 6.

Tabel 6. Afvigelser i brug og afvigelser i form pr. informantgruppe

Informantgruppe	Afvigelser i brug		Afvigelser i form		Alle nominaler	
	n	%	n	%	n	%
Gruppe 1 (højere niveau)	68	6,3 %	55	5,1 %	1071	100 %
Gruppe 2 (lavere niveau)	146	20,1 %	84	11,6 %	726	100 %

Grunden kan være L1 transfer: Litauisk har ikke artikler, og det er derfor svært for litauiske indlærere at konceptualisere forskellen mellem 'identificerbart' og 'ikke-identificerbart'. Finsk er også artikelløst, men finske elever laver færre fejl i brug end fejl i form hvilket ifølge Nyqvist (2013: 190) kan skyldes at de kan overføre viden om valg af bestemthed fra engelsk. Til gengæld er andelen af afvigelser i brug og afvigelser i form hos informanterne på højere niveau næsten ens. I tabel 7 gives en oversigt over hvilke afvigelsestyper der forekommer i materialet.

Tabel 7. Afvigelsestyper pr. informantgruppe

Afvigelsestype	Gruppe 1		Gruppe 2	
	n	%	n	%
Ingen bestemthedsmarkør	44	35,8 %	86	37,6 %
Bestemthedsmarkør i stedet for nogen form	9	7,3 %	12	5,2 %
Afvigende bestemthedsmarkør i et bestemt nominal	23	18,7 %	25	10,9 %
Bestemthedsmarkør i stedet for ubestemthedsmarkør	8	6,5 %	26	11,4 %
Ingen ubestemthedsmarkør	13	10,6 %	31	13,5 %
Overflødig bestemthedsmarkør i et bestemt nominal	11	8,9 %	22	9,6 %
Ubestemthedsmarkør i stedet for bestemthedsmarkør	5	4,1 %	4	1,7 %
Overflødig ubestemthedsmarkør i et ubestemt nominal	5	4,1 %	3	1,3 %
Hybride former	0	0,0 %	5	2,2 %
Andre afvigelser	5	4,1 %	16	7,0 %
I alt	123	100 %	230	100 %

Som det ses i tabel 7 er den hyppigste afvigelse hos begge grupper bortfald af bestemthedsmarkør i bestemte nominaler (fx og *pludselig fik drengen øje på en ø på **horisont*** (→ horisonten), K2A). Nyqvist (2013: 140) konstaterer også at overforbrug af nogen form i stedet for bestemt form er signifikant hyppigere hos de finske elever end alle andre fejl i brug. Vi ser det som udtryk for L1 transfer.

En anden særligt hyppig afvigelsestype hos gruppe 1 er anvendelse af en afvigende bestemthedsmarkør i et bestemt nominal. Normalt bruges demonstrativt pronomener/foranstillet bestemt artikel i stedet for efterhængt artikel (fx *livet var meget dejlig i **det ø*** (→ øen), K2C), men i nominaler med adjektiver anvendes efterhængt artikel i stedet for den fritstående (denne afvigelsestype ses dog kun hos gruppe 2, fx *så lille **drengen*** (→ **den lille dreng**) *klarede op til loftet*, K2C). Overforbrug af *den* og *denne* i stedet for efterhængt artikel kan skyldes transfer fra modersmålet (de litauiske demonstrative pronomener *tas* 'den', *šis/šitas* 'denne') eller engelsk (artiklen *the*) (jf. Axelsson 1994: 44).

Begge informantgrupper har en tendens til at udelade ubestemt artikel (fx *så der var et barn som tog sig selv på **ulvekostume*** (→ et ulvekostume), K4A) og at bruge en redundant bestemthedsmarkør i et bestemt nominal (fx *bedstefars loft**et*** (→ loft), K3C). Brug af bestemthedsmarkør i stedet for ubestemthedsmarkør er hyppigere i gruppe 2's data (fx *han jagte hans hund og med gaff**elen*** (→ en gaffel), K1C), men ses også hos gruppe 1 (fx *i loftet den lille dreng finder tunge **tung metaldøren*** (→ en tung metaldør) og *åbner dem*, K4A).

Til sidst vil vi redegøre for udviklingen i brug af bestemthedsystemet der sker når man går fra lavere til højere niveau. Når man sammenligner gruppe 2's og gruppe 1's præstationer, kan man konstatere at der ikke kun sker et markant fald i andelen af afvigende nominaler, men også en kvalitativ ændring i afvigelserne. Nedenfor gennemgår vi en række afvigelsestyper der næsten udelukkende forekommer hos informanterne på lavere niveau:

1. hybride former som indeholder både bestemt og ubestemt artikel, fx ***en** dagen* (→ **en** dag), M1B, ***en** blå brevet* (→ **et** blå brev), K1A. De forekommer kun hos 1. årsstuderende.
2. efterhængte artikler i bestemte nominaler med adjektivattributter, fx *lille dreng**en*** (→ **den** lille dreng), K2C
3. nøgen form ental i stedet for flertal, fx *mens Max var i sit værelse der begynde at vokse **træ*** (→ træ**er**) der, K3B
4. genitivkonstruktioner uden genitivs -s, fx *bedstefar **hus*** (→ bedstefar**s** hus), K1C
5. brug af efterhængt artikel i ubestemte nominaler med ordet *mange/meget* eller adjektiviske attributter, fx *mange **dyret*** (→ mange dyr), K1A, *rigtig **ulvene*** (→ rigtige ulve), K1C
6. nominaler med multiple afvigelser, fx *næste dag drengen går gik at besøg **hans bedstefaren huset*** (→ sit bedstefars hus), K1C, *bedstefar sat og begynde fortælle af **rejse*** (→ sine rejser), M1B

5. Konklusion

På baggrund af vores analyse kan vi konkludere at de litauiske studerendes indlæring af bestemthedsmarkering (i den tidlige fase) er betinget af nominalers morfosyntaktiske kompleksitet: Nominaler uden grammatiske bestemthedsmarkører indlæres først (1. stadie), dernæst følger artikelformer uden adjektivmodifikation (2. stadie) og bestemte nominaler med

adjektiviske attributter samt bestemte nominaler med sammenfattere indlæres senest (3. stadie). Vores data bekræfter Nyquists (2013) resultater for finske elevers L2 svensk at bestemt form ental indlæres tidligere end ubestemt form ental. Dog volder ubestemt form ental ikke længere besvær for de litauiske informanter på højere niveau.

Sværhedshierarkiet for de studerende på højere niveau ser dog lidt anderledes ud. Her er bestemte nominaler med adjektivmodifikation steget markant i korrekthed (til 95 %) mens nøgne substantiver optræder med lavere korrekthed end de andre nominaltyper. Det tyder på at især nøgen form ental er svær at indlære fordi den ikke har entydig semantik og kan bruges i flere forskellige kontekster. Bestemte nominaler med sammenfattere forbliver den sværeste nominaltype, formentlig fordi de er strukturelt forskellige fra andre bestemte nominaler i dansk.

L1 transfer er en anden faktor der synes at gøre sig gældende i litauerne indlæring af bestemthed. Det manifesterer sig på flere måder: Informanterne laver flere fejl i brug end fejl i form, og den hyppigste afvigelsestype er bortfald af (u)bestemthedsmarkør og overforbrug af demonstrativer/bestemte artikler i stedet for efterhængte artikler. Med andre ord har litauerne (selv på højere niveau) af og til svært ved at afgøre om et nominal skal markeres som bestemt eller ubestemt, da de ikke har denne skelnen på deres modersmål. Det bekræfter at indlæring af bestemthed i L2 afhænger af om der findes en grammatikaliseret bestemthedskategori i ens L1.

Om forfatterne

Birutė Spraunienė, ph.d., Institut for sprog og kulturer i Østersøregionen, Center for Nordiske Studier ved Vilnius Universitet.

Emil Jonas Slott, lektor, Institut for sprog og kulturer i Østersøregionen, Center for Nordiske Studier ved Vilnius Universitet.

Litteratur

Agebjörn, A. (2021): *Learning of Definiteness by Belarusian Students of Swedish as a Foreign Language*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Axelsson, M. (1994): *Noun phrase development in Swedish as a second language: a study of adult learners acquiring definiteness and the semantics and morphology of adjectives*. Stockholm: Stockholm University.

Ekerot, L.J. (2020): *Ordföljd, tempus, bestämdhet. Föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: Gleerups.

Ellis, R. & G. Barkhuizen (2006): *Analysing learner language*. Oxford: Oxford

University Press.

- Eriksson, A. & E. Wijk-Andersson (1988). *Swedish Nouns and Articles in German and Polish Students' Swedish Writing*. FUMS Rapport 141. Uppsala: Uppsala universitet.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2011): *Grammatik over Det Danske Sprog, I-III*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Kořaczek, N. (2020): Bestämndhet och indirekta anaforer i polska studenters inläraarsvenska. *European Journal of Scandinavian Studies* 50(1), 134-152. <https://doi.org/10.1515/ejss-2020-0007>
- Nyqvist, E.L. (2013): *Species och artikelbruk i finskspråkiga grundskoleelevers inläraarsvenska. En longitudinell undersökning i årskurserna 7-9*. Doktorsavhandling. Åbo universitet.
- Pienemann, M. (1998). Developmental dynamics in L1 and L2 acquisition: Processability theory and generative entrenchment. *Bilingualism, Language, and Cognition* 1, 1-20. <https://doi.org/10.1017/S1366728998000017>
- Pienemann, M. & Håkansson G. (1999): A unified approach towards the development of Swedish as L2: a processability account. *Studies in Second Language Acquisition* 21(3), 383-420. <https://doi.org/10.1017/S0272263199003022>